

Maurer, Abraham

Rituální vražda ve středověkém a raně novověkém Španělsku

Sacra. 2023, vol. 21, iss. 1, pp. 24-33

ISSN 1214-5351 (print); ISSN 2336-4483 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.78583>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20230927

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Rituální vražda ve středověkém a raně novověkém Španělsku

Ritual Murder in the Medieval and Early Modern Spain

Abraham Maurer, Ústav filosofie a religionistiky FF UK
e-mail: abe.maurer@gmail.com

Abstract

This work analyzes the accusations of ritual murder against Jews. In the introductory part, its historical-cultural context and its specific division will be outlined. Furthermore, the symbolic mechanisms with which this anti-Jewish legend works will be presented: specifically, the resemblance to sacred events, the inversion of sacred symbols, and layering with other conspiratorial conceptions. In the second part of the text, these findings will then be related to the specifically Spanish Catholic context in medieval and early modern times. This will be illustrated in particular by the stories of *The Child from La Guardia* and *Dominguito del Val* that played a local role in shaping the Spanish Catholic identity and establishing the division of society into „Us“ and „The Other“.

Key words

ritual murder, blood libel, anti-Judaism, anti-Semitism, Spain, Jews, “the other”

Klíčová slova

rituální vražda, krvavá pomluva, antijudaismus, antisemitismus, Španělsko, Židé, „to druhé“

Úvod

1 A ještě v zemi Micrajim řekl Hospodin Mošemu a Aharonovi:

5 Vezměte jehně bez vady, ročního samce, z ovcí nebo koz je vezměte.

6 A strážte je až do čtrnáctého dne tohoto měsíce a v podvečer je celá obec Jisraele zařízne.

7 A vezmou z té krve a dají na obě veřeje a na překlad nade dveřmi domů, kde je budete jíst.

(Ex 12, 1, 5–7)

22 Pilát jim řekl: „Co tedy mám učinit s Ježíšem, zvaným Mesiáš?“ Všichni volali: „Ukřižovat!“

23 Namítl jim: „Čeho se vlastně dopustil?“ Ale oni ještě víc křičeli: „Ukřižovat!“

24 Když Pilát viděl, že nic nepořídí, ale že pozdvižení je čím dál větší, omyl si ruce před očima zástupu a pravil: „Já nejsem vinen krví toho člověka; je to vaše věc.“

25 A všechen lid mu odpověděl: „Krev jeho na nás a na naše děti!“

(Mt 27, 22–25)

Obvinění z rituální vraždy je nazýváno zejména v anglosaském kontextu jako „krvavé obvinění“¹ či „krvavá pomluva“² (Britannica, 2022a). Termíny se obecně používají zaměnitelně, avšak odpovídají spíše vnitřnímu dělení rituální vraždy, jak je zřetelné z dalších odstavců.

François Soyer, odborník na protižidovské představy ve Španělsku, obvinění obecně definuje jako: „tvrzení, že Židé rituálně unášejí, mučí a vraždí křesťanské děti, aby parodovali ukřižování Krista a/nebo sbírali jejich krev s cílem vyrábět nekvašený chléb na Pesach, údajně v souladu s talmudskými příkazy nebo prováděním černé magie“ (2019b: 56–57).

Příběhy o Židech pojednávající o unášení a vraždění dětí se objevovaly už v antickém Řecku, a především obdobné osočení bylo vznešeno i proti křesťanům samotným během jejich perzekuce v antickém Římě. Mimo židovský kontext se s ním setkáváme například i v rámci procesů s čarodějnicemi, a to jak v Evropě, tak v Nové Anglii (Britannica, 2022b). Všechna tato obvinění spojuje jistá socio-psychologická dynamika vytváření obětních beránek, skrz kterou se ustanovuje společnost. Tato dynamika bude stěžejní pro práci v dalších oddílech, ale už konkrétně ve vztahu k obviněním, která začala kolovat napříč Evropou až během 12. století a odpovídají zmíněné definici F. Soyera.

Osočení, jak Soyer popisuje, se objevuje ve dvou variantách, které se můžou i překrývat.³ Ze začátku se osočení nejčastěji objevovalo jako „opakování ukřižování“. V této konkrétní podobě je poté historicky jako první důkladně zdokumentovaná až údajná rituální vražda chlapce Williama z Norwiche na Velikonoce v roce 1144. Okolo chlapce následně vznikl kult uctívání. Tato varianta víceméně převládá další dvě století, což lze vidět na obvinění z vraždy Hughy z Lincolnu (taktéž v Anglii), které vykazuje v podstatě totožný motiv ukřižování dítěte. V roce 1235 však přichází nový typ osočení, když jsou v německé Fuldě obviněni Židé ze zabití synů mlynáře. Domnělí pachatelé jsou při této příležitosti poprvé podezříváni z toho, že zabíjeli děti za účelem odběru krve (Soyer, 2019b: 58). Tento motiv se ustálil až „ve 14. století, kdy se u obvinění z rituální vraždy začala objevovat tvrzení, že Židé potřebovali krev křesťanských dětí k výrobě macesů⁴ pro svátek Pesach nebo k výrobě magických prostředků“ (Soyer, 2019b: 59).

Jak je zřejmé z terminologie této práce, nejedná se jen o nějaké konkrétní obvinění, ale protižidovský příběh – legendu křesťanského folklóru. Její varianty se po stovkách objevovaly napříč Evropou a později i celým světem. Obvinění z rituální vraždy nezůstalo bizarním středověkým příběhem, ale stalo se podkladem pro nemalé množství reálných soudů a násilí končících často

¹ „Krvavé obvinění“ je v anglické akademické literatuře obvykle uváděno jako *blood accusation*.

² „Krvavá pomluva“ je v anglické akademické literatuře uváděna typicky jako *blood libel*.

³ Z toho vzniká nesprávné zaměňování termínů „rituální vražda“, „krvavá pomluva“, „krvavé obvinění“.

⁴ Nekvašený chléb.

perzekucí či smrti Židů, jak zevrubně popisuje kniha *The Blood Libel Legend* (Dundes, 1991a). Obvinění se tak od 12. století stále proměňovala v různých kulturních variacích, aby tento protižidovský folklór posloužil nenávisti i propagandě své doby. Při vzniku národních států v 19. a 20. století sehrála svoji rasistickou roli a v současném 21. století se začala znovu objevovat v rámci extrémistických nenávistných projevů vůči státu Izrael (Jewish Virtual Library, 2022a) nebo v jisté obměněné podobě nedávno jako součást konspirační teorie QAnon, jejíž přívrženci byli zčásti zodpovědní za útok na Kapitol Spojených států amerických 6. ledna 2021 (AJC, 2022).

Práce se bude nadále soustředit na symboliku této legendy a roli, kterou sehrála v rámci vznikajícího jednotného katolického Španělska, které už ve vrcholícím středověku vykazovalo motivy protižidovských představ, jež pronikly až do moderní doby. Bude analyzovat obvinění z období mezi 13. až 16. stoletím, která fungovala jako prvek lokálního protižidovského křesťanského folklóru nebo jako nástroj širší církevní propagandy. Konkrétně se jedná o příběh *Svatého dítěte z La Guardia*, který se měl odehrát v La Guardia v provincii Toledo v roce 1491 a je s ním spojen zaznamenaný církevní proces, jenž byl později přepsán do jednotné legendy v roce 1569 (Edwards, 1995). Dále se jedná o příběh *Dominguito del Vala* (Soyer, 2021a: 152–153), který se měl odehrát v roce 1250 v Zaragoze, ale jeho psaný záznam se dochoval až od Fraye Alonsa de Espiny v roce 1583 (Soyer, 2021a: 146).

Cílem následujících stran je uchopit obvinění Židů z rituální vraždy z pozice religionistiky, tedy z pozice interdisciplinárního studia náboženství. Práce se tak snaží podat plastičtější obraz této legendy oproti například metodám historiografického zkoumání, jež některé její rozměry přehlíží. První část nastiňuje proces symbolických mechanismů, pomocí kterých lze obecně tato obvinění nahlížet. Následně v části druhé jsou tyto mechanismy vztáhnuty ke dvěma zmíněným příkladům ze španělského kulturního kontextu. Jedná se o kvalitativní přístup k materiálu, s cílem pokusit se odhalit vnitřní dynamiku tohoto protižidovského příběhu. Stejně je ukázat, že se nejedná jen o nenávistnou iracionální představu, ale i o velmi propracované mýtické vyprávění, jež v sobě reflektuje napětí z blízkosti mezi judaismem a křesťanstvím jak na náboženské, tak sociální úrovni.

Symbolika rituální vraždy

Příběh rituální vraždy je tvořen několika symbolickými mechanismy a motivy projevujícími se jak explicitně, tak implicitně. Tato část práce nastiňuje některé základní z nich, a to připodobnění k posvátným událostem, inverzi posvátných symbolů a vrstvení s dalšími konspiračními představami, které demonizují Židy.

Osočení Židů z rituální vraždy je ve svém jádru obvinění z opakování ukřižování. Většina středověkých příběhů,⁵ které tato práce zkoumá, je připodobněním k biblickému utrpení a ukřižování Ježíše Krista. Základní premisou je, že mladí nehrůšní chlapci (symbolicky podobní Ježíšovi) jsou Židy ukřižováni (obětováni). Jak je ukázáno na příkladech v další části, vraždy se dějí většinou během Velikonoc

⁵ Příběhy osob: Hugh z Lincolnu, William z Norwiche, Simon z Trentu, Svaté dítě z La Guardia, Dominguito de Val, rituální vražda ve Fuldě apod.

a obsahují narážky na korunovaci trním, postavu Jidáše, propíchnutí pravého boku, podobnosti místa rituální vraždy s Jeruzalémem a další motivy podtrhující fakt, že se jedná o symbolické opakování událostí z evangelií.

V případě rané novověkého Španěla či Portugalce byl každý muž a žena od dětství vystaven velikonočním oslavám připomínajícím smrt a vzkříšení Krista a udržujícím představu o kolektivní židovské vině za bohovraždu, stejně tak i místním lidovým pohádkám o Židech (Soyer, 2019a: 34).

Idea, že právě Židé nesou vinu za ukřižování Ježíše, vychází z interpretace veršů Matoušova evangelia citovaných na začátku této práce. A to i představa, že se jedná o nějaký generačně předávaný a opakovaný hřích, jak je odvozeno z verše: „A všechen lid mu odpověděl: ‚Krev jeho na nás a na naše děti!‘.“ (Mt 27, 25). Přesto, že se nejedná o konsensuální představu v křesťanském světě, americký folklorista Alan Dundes sám ve svém textu píše: „ačkoli Židé nezabili Ježíše (který byl samozřejmě sám Žid – udělali to Římané), křesťanský folklór trvá na tom, že Židé byli vrahy Krista“ (1991b: 352). S tím souvisí i termín legenda, který je v této práci používán pro osočení z rituální vraždy. Je záměrný, protože při velké většině těchto obvinění docházelo k následné tvorbě kultu okolo údajně umučeného dítěte. Násilná vražda z něj vytvořila mučedníka, či dokonce v některých případech svatého, a začala generovat lokální posvátnou legitimizaci mocenských struktur města či vesnice, kde se měla udát.

Druhým symbolickým mechanismem, který se v rituální vraždě objevuje, je jakási inverze posvátných symbolů náboženských tradic křesťanství a judaismu. Židé se v pozdější variantě legendy snaží získat a pít křesťanskou krev, tedy vlastně Kristovu krev. Tato představa však odpovídá něčemu charakteristickému spíše pro křesťanství – rituálu *eucharistie*, respektive symbolickému pití krve Kristovy skrz pohár vína. Pro judaismus je jakékoliv konzumování krve naopak absolutní tabu, a to se týká také krve zvířecí. Tabuizace vychází z nejautoritativnějšího textu Tóry (Lv 7, 26–27; Lv 17, 10–14; Dt 12, 23–24) a její součástí je velmi komplexní košerování zvířete (Jewish Virtual Library, 2022b). Jeden z nejuvlivnějších textů, který rozvádí tuto myšlenku, je článek A. Dundese o projektivní inverzi, ve kterém píše (1991b: 354):

„Za spáchání agresivně kanibalistického činu by účastníci eucharistie normálně pocítovali vinu, ale pokud vím, nikdo nikdy nenavrhl, že by katolík měl někdy cítit vinu za přijímání hostie. Kam se posouvá vina za takový čin? Předkládám, že se plně promítá do jiné skupiny, ideální skupiny obětního beránka. Prostřednictvím této projektivní inverze nejsme my křesťané vinni za vraždu jednotlivce, abychom použili jeho krev pro rituální náboženské účely (eucharistii), ale spíše vy, Židé, jste vinni z vraždy jednotlivce za účelem použití jeho nebo její krve pro rituální náboženské účely, dělání macesů.“

Symbolika obou náboženství poté nabízí mnohem víc. Židovský Pesach časově koliduje obvykle s Velikonocemi, ke kterým se váže většina obvinění, a svojí existencí připomíná, že judaismus je náboženstvím, z něhož křesťanství původně vzniká. Klíčovým rituálním pokrmem na Pesach je symbolický obětní beránek odkazující na verše z Tóry, kterými začíná tato práce (Ex 12, 1–7). Křesťanství ale

naopak používá beránek jako symbol pro Ježíše, tedy *Agnus Dei* – beránek Boží. Stejně tak maces konzumující se rituálně na Pesach, který má být dle osočení tvořen z krve křesťanů obětovaných během rituální vraždy, odpovídá jako kruhový nekvašený chleba hostii, jež je rituálně konzumována při křesťanské *eucharistii* jako „tělo Kristovo“. Obvinění z rituální vraždy tak jako mýtické vyprávění všechny tyto náboženské představy a napětí mezi judaismem a křesťanstvím vynáší na povrch, spojuje dohromady a symbolicky svým příběhem transformuje.

Dundes ve své dynamice projíkování vlastních charakteristik do ideální skupiny obětního beránka navazuje na ještě starší koncepci knihy *Obětní beránek* (Girard, 1997). René Girard v ní popisuje mechanismus, který známe mimo jiné i z takzvaných *textů o perzekuci*, jako je například obvinění z rituální vraždy. Jde o psychosociální dynamiku, kdy mezilidské napětí a soupeření ve společnosti dojde do takové tenze, že je projíkováno na jednu jedinou vyčleněnou složku v rámci společnosti – obětního beránka, a ten je buď vyhnán, nebo zabit. To vede k jisté konstituující katarzi, kdy jednotlivci přestávají soupeřit mezi sebou a zároveň spojují svoje úsilí proti konkrétně určenému nepříteli. Současně v sobě obsahuje jistý moment diferenciacce, kdy se v rámci chaotické neprůhledné společenské situace obnovuje řád a jasné sociální pozice tím, že se narýsují opozice, kdo jsou pronásledovatelé a pronásledováni, nebo slovy této práce, kdo jsou „My“ a narušující „Oni“. Inverze posvátných symbolů obou tradic tak v sobě na hlubší rovině obsahuje i jakési převrácení společenské struktury, které ji zpětně definuje.

Poslední důležitý aspekt rituální vraždy se projevuje v tendenci se symbolicky napojovat na další konspirační představy o Židech. Prolíná se s obviněními, dle kterých Židé rituálně ničí hostie, otravují studny a tím šíří nemoci, nebo že židovské spiknutí je nějakým organizovaným plošným plánem na ovládnutí křesťanské společnosti. Spojení existuje i mezi stereotypní pozicí Židů jako lichvářů a vysáváním křesťanské krve. Arieti ve svém článku ilustruje propojení krve a peněz v křesťanské imaginaci a předkládá tezi, že představa vysávání krve z těla křesťanů během rituální vraždy je *imitativně* podobná ideji, že Židé finančně vysávají jako výběrčí daní a lichváři křesťanskou společnost (Arieti, 2016).⁶

Z bližšího zkoumání uvedených symbolických mechanismů vyplývá, že velmi často vlastně obsahují v jádru leitmotiv touhy v to, že Židé aspoň do nějaké míry věří v posvátné symboly křesťanství. Právě z toho důvodu se tak velmi často v obviněních objevuje, že některý z Židů v reakci na zázraky umučeního dítěte konvertuje ke křesťanství. Na obecnější úrovni tuto dynamiku vhodně zachycuje S. Shepard, když píše (1991: 163):

Po celý středověk křesťanství živilo poloskrytou nadějí, že Židé tajně věřili v Ježíše. Nejen nevědomé masy, ale i učenci a církve byli posedlí představou, k níž lpěli s prudkou, iracionální vášní, že Židé věřili nadpřirozenému charakteru posvátných oplatek, účinnosti černých máš a předstíraného ukřizování. Obvinění vznesené proti Židům, že se vysmívali křesťanským svátostem, nebylo tak založeno pouze na zášti, ale spíše na tom, co bylo považováno za jejich obratnou, zlovolnou manipulaci ponořenou do víry.

⁶ *Texty o perzekuci* jsou typicky psány z pohledu, který je minimálně symbolicky součástí davu pronásledujícího menšinu. Narativně je však situace vykreslena tak, že menšina (obětní beránek) nese společenskou vinu a je to vlastně ona, která na pronásledující dav (většinou společnost) útočí.

Společně tak výše popsané představy o Židech útočících na křesťanství jasně staví Židy do pozice „těch druhých“, neboli „Oni“. Vlastně se z některých textů zdá, že dokonce spíše do jakéhosi démonického, dehumanizovaného „Onoho“, které nelidsky atakuje křesťanskou společnost a kulturu. To je stěžejní mechanismus legendy rituální vraždy. Židé jako minorita v křesťanské společnosti narušují ideu její homogenity, rozvracejí ji a zároveň jsou definováni jako její démonický protipól. To, že je typicky součástí rituální vraždy ukřižování, což je fokální bod pro křesťanství, vhodně ilustruje, jak Židé vlastně svým útokem na křesťanství jej ohrožují, ale zároveň ustanovují.

Rituální vražda v kontextu katolického Španělska

Démonizování Židů jako minority narušující ideu homogenní křesťanské společnosti sehrálo klíčovou roli při definování nově vznikajícího jednotného katolického Španělska. Jeden z prvních kroků po dobytí Iberského poloostrova Isabelou Kastilskou a Ferdinandem II. Aragonským v roce 1492 bylo vyhnání Židů ze Španělska, čemuž ještě krátce předtím předcházela vznik inkvizice v roce 1478. Podobně jako dobývání muslimských území bylo líčeno jako takzvaná *reconquista*, tedy znovudobývání křesťanských míst. Vyhnání Židů se ideologicky vypořádalo s druhou částí španělské historie. Vydání *Dekretu z Alhambry*, vypuzujícího všechny Židy ze Španělska, ovlivnila mimo jiné právě i obvinění z rituálních vražd, jak podotýká inkvizitor Luis de Paramo (Shepard, 1991: 166–167). Jednou z těchto rituálních vražd, která přímo předcházela vyhnání Židů, je příběh *Svatého dítěte z La Guardia* (Edwards 1995: 104–116).

Rituální vražda z La Guardia v sobě kombinuje mnoho motivů nastíněných v předešlé části práce. Příběh je líčen typickým připodobňováním k ukřižování Ježíše Krista. Vesnice se údajně podobá Jeruzalému. Unesený chlapec se jmenoval Cristobál, a tak měl Krista v sobě obsaženého už svým jménem. Byl unesen v Toledu symbolicky u *Puerta del perdón*⁷, poté odvezen do vesnice La Guardia, kde Židé a *conversos*⁸ na Velký pátek uspořádali předstíraný soud, bičovali ho, a nakonec korunovali trním. Následně byl ukřižován v takzvaných „nevinných jeskyních“, zde nechali odtéct jeho krev a rány potřeli solí. Při rituální vraždě bylo chlapeci vytrhnuto i srdce, které mělo být později smícháno s ukradenou znesvěcenou hostií, jejíž záře konspirující Židy prozradila. Židovský plán měl původně pokračovat smícháním hostie se srdcem a vhozením do studny, což by pomocí magie otrávil křesťany Pyrenejského poloostrova. Příběh poté doplňuje i mnoho dalších motivů odkazujících na křesťanské texty, například když je hostie prodána proradným křesťanem za 30 stříbrných, podobně jako když Jidáš prodal Ježíše. Vyústění narativu zase pracuje s připodobněním zázračného zmizení těla dítěte i se srdcem k Ježíšovu zmrtvýchvstání. A konečně také matce dítěte, jež byla slepá, se v moment jeho ukřižování vrátí zrak, což může být odkazem na středověkou legendu o vojáku Longinovi, jemuž kapka Ježíšovy krve vyléčila oční nemoc (Edwards, 1995: 112).

⁷ Španělsky „Dveře odpuštění“.

⁸ Židovští konvertité ke křesťanství.

Rituální vražda zároveň obsahuje interpretačně bohatý motiv, kdy dítě je v podstatě košerováno. Během židovské rituální porážky *schita* je zvíře zbaveno krve jak vykrvácením, tak následným nasolováním (Newman, 1992). Když Duque popisuje tuto bizarní situaci v legendě, poznamenává, že: „odkrvení dítěte, odstranění srdce a vysolení jeho rány značí touhu očistit a připravit tělo, které se nyní stává košer obětí rituální obětiny“ (2018: 102). Anglická folkloristka Venetia Newallová dochází k závěru, že právě nepochopení těchto rituálních pravidel zbavování se krve mohlo z části vést k formování legendy o rituální vraždě (Newall, 1973: 114).

Další motiv, se kterým se legenda vrství, je konspirační představa o židovských vraždících doktorech, kterou lze považovat za jeden z nejpůvodnějších spikleneckých narativů na Iberském poloostrově. Pramení jak z klasické úzkosti mezi pacientem a doktorem, tak z toho, že Židé byli významně zastoupeni v této profesi (Soyer, 2019a: 138–183). Jestliže příběh připomíná něco jiného než rituální porážku, tak právě medicínskou operaci. To popisuje Duque, když píše, že: „způsob obětování představoval zkeslení lékařské praxe a naznačoval, že Židé z La Guardia se podobali zlomyslným lékařům, kteří se pokoušeli provádět svou pochybnou vědu na křesťanském dítěti“ (2018: 90). Příběh se také vrství s dalšími rozšířenými konspiračními narativy, jako židovským znesvěcením hostie. Z toho důvodu, že hostie substituuje tělo Krista, jedná se o symbolické opakování vraždy a dehonestaci Krista. Podobně se objevuje v legendě narativ o otravování student a šíření nemoci temnou židovskou magií. To jen doplňuje na Pyrenejském poloostrově obecně přijímaný narativ, ve kterém je zotožňován judaismus s židovskou kabalou a obecně s okultními mystickými vědami, přičemž právě toto spojení dalo vzniknout archetypu židovského čaroděje v křesťanské imaginaci (Navarro, 2018: 199). Obecné tvrzení, že Židé používají lidská srdce, se odráží v obdobných obviněních, která byla vznesena proti čarodějnicím na severu Španělska (Soyer, 2021b: 325–326). Příběh z La Guardia se nakonec stal tak významným, že: „Po soudním procesu byl obraz neznámého dítěte z La Guardia přeměněn na oblíbený symbol uctívání, podobně jako údajné mučednictví Dominguito del Vala se stalo součástí španělské hagiologie“ (Navarro, 2018: 212).

Příběh *Dominguito del Vala* (Soyer, 2021a: 152–153) je starším příkladem španělského obvinění z rituální vraždy. Obsahuje obdobné motivy jako u dítěte z La Guardia, například motiv ukřižování, když je dítě přibito hřeby ke stěně a je mu propíchnut bok kopím. Zároveň rozvádí další ze zmíněných motivů z předešlé části, například (až didaktický) prvek, který je akcentován ústřední postavou Žida Mojžiše Albayuceta. Ten sice zorchestruje celý únos dítěte, avšak na konci příběhu, pohnut zázraky umučeního dítěte, konvertuje ke křesťanství. Specifičností legendy také je, jak se její narativ v průběhu let neustále měnil. Soyer píše, že rané varianty obsahují pouze ukřižování. Později se objevuje motiv dítěte hzeného Židy do studny kvůli tomu, že si prozpěvuje (což je nejspíš odvozeno z anglické rituální vraždy Hughy z Lincolnu). Nakonec během vlády F. Franca byl nejčastěji vyprávěn příběh vraždy, při které Židé dítěti odebrali krev na výrobu svých macesů. V případě Španělska však poslední varianta obsahuje také inkorporovaný motiv ze zpráv o rituálních vraždách v severní a střední Evropě, potažmo Itálii. Soyer v jiném článku popisuje, že ve španělském kontextu se obvinění z židovského odebírání krve křesťanů na výrobu macesů původně neobjevuje. Naopak narativem typickým

pro Iberský poloostrov je jednak klasické opakování ukřižování a specificky vyjmutí srdce místo krve (2021b: 322–325). Motiv vyjmutí srdce se jmenovitě objevuje například v „Zaragoze v roce 1294, v Los Arcos a Artajoně v roce 1332, na území Dona Luise de Almansa v roce 1454 a ve zmíněném případě Svatého dítěte z La Guardia“ (Soyer, 2021b: 325).

Zdá se tak, že v rámci španělského kontextu srdce komplementárně zastupuje krev jako krvavý orgán. Vizuální symbolikou poté jeho vyjmutí asociuje judaismus jak se zmíněnou magií, tak s lékařskými praktikami. Zároveň srdce ve středověké křesťanské společnosti bylo vnímáno jako umístění lidské duše a centrum životní síly (Soyer, 2021b: 325). Protižidovské představy na Iberském poloostrově byly prolnuhy ideou, že „[Židé a *conversos*] ze svých synů dělají lékaře a duchovní, aby se stali pány těl a duší křesťanů“ (Soyer, 2019a: 80). To, že křesťanská společnost je chápána jako jedno tělo, poté dává aktu vyrvání srdce v legendě jasný symbolický rámec. Jde o strukturu, kdy exotické „Ono“ (Židé) napadá společnost (tělo) a podobně jako vnější invazivní nemoc se snaží ovládnout jeho centrum (srdce). To je motiv, který se už blíží moderní konspirační představě tajné skupiny, jež se zmocnila společnosti a nyní ovládá její centrální funkce tajně zpoza opony ve svůj prospěch. Příkladem toho můžou být moderní antisemitské konspirační teorie, jako jsou *Protokoly sionských mudrců* (Nilus, 1927) nebo ve španělském kontextu obdobný text *Toledských dopisů* (Soyer, 2019a: 54–92).

Ať už se jedná o dvě legendy představené v této části, nebo obvinění Židů z rituální vraždy obecně, případně i některé motivy v pozdějším fenoménu moderních antisemitských konspiračních teorií, zdá se, že jsou výsledkem a zároveň neustálou reprodukcí symbolických mechanismů nastíněných v prvním oddílu této práce. Největší důraz tato práce klade na Dundesovu koncepci stavějící na Girardově systému obětního beránka jako na specifickém způsobu, skrze který legenda uchopuje společnost. Reprodukuje dichotomii Židé a křesťané, „My“ a „Oni“ (případně narativně dehumanizované „Ono“), „pronásledovatel“ a „pronásledovaný“, a zároveň v legendě odhaluje souvztažné a vzájemně se definující vztahy mezi těmito opozicemi. Popsané připodobnění k posvátným událostem poté slouží jako základ pro tuto společenskou mechaniku, když konkrétnímu příběhu dodává posvátnou legitimitu a generuje moc pro lidi, kteří se k němu vztahují. Na závěr se tento příběh opojuje i na jiné konspirační narativy, jež v různých jiných obrazech nabízejí vlastně obrazy doplňující a opakující stejné strukturální vztahy. To je ostatně něco, co je pro mýtické vyprávění inherentně vlastní, jak popsal například ve svém díle na příběhu Asdiwala C. Lévi Strauss (2006: 138–172).

Závěr

V úvodní části práce byl představen obecný historický kontext obvinění Židů z rituální vraždy. Následně byly představeny zejména tři detekované symbolické mechanismy, s kterými tato protižidovská legenda pracuje. Mezi těmi jmenovitě jsou: připodobnění k posvátným událostem, projektivní inverze vycházející z díla Alana Dundese odvozená z mechanismu vyčleňování obětního beránka od René Girarda a na závěr rozměr vrstvení rituální vraždy s jinými konspiračními narativy. Tyto symbolické mechanismy byly následně vztáhnuty v druhém oddílu

práce specificky na španělský kontext. Bylo to ilustrováno zejména na příbězích *Svatého dítěte z La Guardia* a *Dominguito del Vala*. Ty například ukázaly, že se v obviněních ve Španělsku objevuje záměna získávání srdce za pití krve, nebo že je v nich pracováno i s klasickými motivy, jako je opakování ukřižování nebo napojování na jiné konspirační narativy, jako jsou představy židovských vraždících doktorů či šíření nemocí pomocí magie. Bylo tak názorně představeno, v jakých podobách a s jakou rolí se mohou symbolické mechanismy v konkrétních příbězích objevovat. V tomto kontextu je napříč prací akcentován zejména mechanismus ustanovování společnosti, kdy fokální bod rituální vraždy je právě demonizování Židů, jež utváří opozice toho, kdo jsou ve Španělsku „My“ (křesťané) a kdo „Oni“ (Židé). Souběžně toto čtení ukazuje, jak legenda prohazuje a zároveň nově recipročně pozice pronásledovaných s pronásledujícími, spolu s jejich náboženskými vlastnostmi. Je tak zřejmé, že rituální vražda přesahuje konkrétní historické události a funguje spíše jako protizidovská legenda, mýtus, který sehrává roli při definování společenských vztahů a legitimizování násilné moci, a právě z toho důvodu je dokonce v různých podobách neustále znovuobnovován. Girard sám popisuje, že v momentě, kdy je obětní beránek vyhnán nebo zabit, a tím je společnost ustanovena, celý cyklus se vlastně začíná opakovat od znova (Girard, 1997: 175).

Z historických konotací tak vyplývá, že hromadné konverze Židů před i po jejich vyhnání ze Španělska nevyřešily resentment vůči judaismu, jež ztělesňuje příběh rituální vraždy. Naopak, po roce 1492 raný novověk přinesl největší rozmach nových konspiračních představ o Židech, nově v podobě židovských konvertitů, kteří znovu symbolicky „vytrhávali Španělsku jeho křesťanské srdce“.⁹ *Conversos* se stali stejnou ideovou hrozbou pro jednotnou katolickou společnost, jako byli praktikující Židé, ne-li horší – skrytou. To názorně ilustruje F. Soyer ve své knize na různých konspiračních narativách dominantních mezi lety 1450 a 1750 na Iberském poloostrově vykazujících většinou už prvky moderní rasové nenávisťi vůči Židům – antisemitismu (Soyer, 2019a).

Samotná obvinění z rituální vraždy se rychle transformovala, aby sloužila nenávisťným projevům doby a společnosti, již zpětně ustanovovala. Přesáhla tím jak své geografické hranice, tak hranice svého času. Příběh o jednotné společnosti, kterou narušuje cizí „Ono“ (v tomto případě Židé), však zůstává stejný a je těžištěm nejen příběhu španělské rituální vraždy *Svatého dítěte z La Guardia* a *Dominguito del Vala*, ale těžištěm rituální vraždy a konspiračních představ obecně.

⁹ To je zřejmé i z jejich reference při spiknutí v *La Guardia*.

Seznam použité literatury

Prameny

- Biblenet.cz (2022). *Bible online: český ekumenický překlad, bible kralická*. Nalezeno [7. 7. 2022] na <http://www.biblenet.cz/>.
- Edwards, J. (1995). Ritual Murder Accusations: The Story of the 'Holy Child' of La Guardia, Spain, 1491. In *The Jews in Western Europe, 1400-1600* (pp. 104–116). New York: Manchester University Press.
- Newman, J. (1992). *Judaismus od A do Z: Slovník pojmů a termínů*. Praha: Sefer.
- Nilus, S. A. (1927). *Protokoly ze shromáždění Sionských mudrců*. Praha: F. Komrska.
- Sidon, K. & Federace židovských obcí v České republice. (2012). *Chamiša chumšej Torá: Im ha-haftarot*. Praha: Sefer.
- Soyer, F. (2021a). From Medieval Ritual Murder to Modern Blood Libel: The Narrative of "Saint" Dominguito de Val in Spain. *Antisemitism Studies*, 5(1), pp. 139–174.

Sekundární literatura

- AJC. (2021/3/31). #TranslateHate: QAnon. Nalezeno [19. 7. 2022] na <https://www.ajc.org/translatehate/QAnon>.
- Arieti, J. A. (2016). Magical Thinking in Medieval Anti-Semitism: Usury and the Blood Libel. *Mediterranean Studies*, 24(2), pp. 193–218.
- Britannica. (2022a). *Blood libel | anti-Semitism | Britannica*. Nalezeno [19. 7. 2022] na <https://www.britannica.com/topic/blood-libel>.
- Britannica. (2022b). *Witchcraft—The witch hunts | Britannica*. Nalezeno [19. 7. 2022] na <https://www.britannica.com/topic/witchcraft/The-witch-hunts>.
- Dundes, A. (Ed.). (1991a). *The Blood Libel Legend: A Casebook in Anti-Semitic Folklore*. Madison, Wis: University of Wisconsin Press.
- Dundes, A. (1991b). The Ritual Murder or Blood Libel Legend: A Study of Anti-Semitic Victimization through Projective Inversion. In A. Dundes (Ed.). *The Blood Libel Legend: A Casebook in Anti-Semitic Folklore* (pp. 336–376). Madison, Wis: University of Wisconsin Press
- Duque, A. (2018). Staging Martyrdom in the Trial of El Niño de La Guardia. *Journal of Medieval Iberian Studies*, 10(1), pp. 88–105.
- Girard, R. (1997). *Obětní beránek*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Jewish Virtual Library. (2022a). *Blood Libel*. Nalezeno [19. 7. 2022] na <https://www.jewishvirtuallibrary.org/blood-libel>.
- Jewish Virtual Library. (2022b). *Jewish Ritual Slaughter—Shechitah*. Nalezeno [19. 7. 2022] na <https://www.jewishvirtuallibrary.org/jewish-ritual-slaughter-shechitah>.
- Lévi-Strauss, C. (2006). *Strukturální antropologie*. Praha: Argo.
- Navarro, D. (2018). Toledo as a Geographical and Literary Reference in the Blood-Libel Legend. In Y. Beale-Rivaya & J. Busic (Eds.). *A Companion to Medieval Toledo: Reconsidering the Canons* (pp. 195–218). Leiden–Boston: Brill.
- Newall, V. (Ed.). (1973). *The Witch Figure*. London: Routledge.
- Shepard, S. (1991). The Present State of the Ritual Crime in Spain. In A. Dundes (Ed.). *The Blood Libel Legend: A Casebook in Anti-Semitic Folklore* (pp. 162–179). Madison, Wis.: University of Wisconsin Press.
- Soyer, F. (2019a). *Antisemitic Conspiracy Theories in the Early Modern Iberian World: Narratives of Fear and Hatred*. Leiden: Brill.
- Soyer, F. (2019b). *Medieval Antisemitism?*. Leeds: Arc Humanities Press.
- Soyer, F. (2021b). Jews and the Child Murder Libel in the Medieval Iberian Peninsula: European Trends and Iberian peculiarities. *Journal of Medieval Iberian Studies*, 13(3), pp. 309–330.